

FNP verkiezingspergramme 2015-2019

**'Minder De Haag,
Meer Friesland !'**

vaastesteld

in de Algemiene Ledebi'jienkomst

van de FNP op 7 november 2014

Inhoud

3. 0. De 7 kernweerden van de FNP

4. **1. Inleiding** - Saemenwarken veur alle inwoners van Frieslaand – Oonze inzet veur de kommende vier jaor - Over de indieling van dit pergramme
6. **2. Friesland bestuurt** - De leide zels in hanen! - Kerntaeken van de Perveensie - Saemenwarking mit aandere overheden - een eigen plak in de Eerste Kaemer - Aktief in Europa
9. **3. Friesland reket** - Baos over de eigen finaancies – de verholing mit de Raandstad – evenwicht in inkomsten en utgaoven – belastings - topsalarissen
11. **4. Friesland warkt**– Perspektief veur de ekonomie- kwaliteit veur rekreaosie en toerisme – verkeer: kosten en baten – eupenbeer vervoer verbeteren
15. **5. Friesland leeft** - Inzet veur de gemienschop – Kulturele Hoofdstad 2018 – Et Fries en de streeктаelen – Onderwies: kwaliteit en meertaelighied – Sport: Thialf en Friese sporten – Media: Omroep Friesland en een Fries mediacentrum
20. **6. Friesland woont** - De kwaliteit van de ruimte – Krimp in de regio – Woonbeleid weeromme naor de maotschoppelike taek – lokaole verzienings – streekagenda's - detailhaandel
23. **7. Friesland duuzem** - Energie: alternatieven veur wienturbines – ruimte veur lokaole gemienschop, laandschop en leefomgeving – kringloop bi'j aandere grondstoffen – gezond waeter en dreuge voeten – waeterbeheer kritisch ofwegen – leeglaand en maotschoppelike kosten
27. **8. Oons grune goold** - Netuur en laandschop – De EHS en gebiedsontwikkeling – Agrarisch Netuurbeheer – Friesland weidevoegellaand – Verantwoordelik veur de netuur – Duurzeme viskeri'je

7 Kernweerden van de FNP

Demokraosie: De FNP vient dat de maacht over de overheid van et volk is. Meensken moeten zovule meugelik betrokken wodden bi'j et eupenbeer bestuur.

Federalisme: De FNP het een staotsinrichting in gedaachten die et de meensken en lokaole gemienschoppen de bevoegdhied en de middels geven om de eigen levensruimte zovule meugelik zels gestalte te geven. De FNP wil meer bevoegdhied naor de perveensie, een starker perveensiaol bestuur en daordeur een starker Frieslaand.

Internationaolisme: De FNP zuukt naor wat meensken bient en bekiect de wereld as een federaosie van gemienschoppen. Meenskerechten en respekt veur aandere kulturen en levensovertugings staon daorbi'j centraol.

Tael en kultuur: Tael en kultuur dregen terdege bi'j an de identiteit en daormit an et welwezen van meensken. De FNP wil de Friese identiteit versterken en staot daoromme veur de Friese tael en kultuur. De FNP maekt zich stark veur een Frieslaand, daor as ok aandere taelen en kulturen respekteert, praktiseert en wardeert wodden, krek as et Bildts en et Stellingwarfs.

Ondernemerszin: De FNP wil eigen initiatief, kreativiteit, verantwoordlikhied en ondernemersschop de ruimte geven, dat meensken en gemienschoppen in staot binnen heur optimaol te ontwikkelen.

Solidariteit: De FNP is een gemienschopspartij. Veur et behoold van de solidariteit moet begrip en respekt van weerskaanten, tussen aarm en riek, jong en oold, gezond en ziek, beholen en versterkt wodden, dat gieniene an de kaant komt te staon.

Duurzemiahied: De FNP wil een duurzeme wereld naolaoten an de kommende generaosies. In plak van potverteren zuukt de FNP naor ekonomische bestaonsvormen die een beter liekwicht garanderen tussen konsumeren en konserveren.

1. Inleiding

Saemenwarken veur alle inwoners van Friesland

De FNP zet zich as poletieke partij in veur alle inwoners van Friesland. De FNP gaot in et eerste plak uut van de belangen van Friesland. Et gaot de FNP d'r omme dat de meensken in Friesland zels zovule meugelik te zeggen kriegen over heur eigen toekomst. Wat uut De Haag en Brussel op Friesland ofkomt moet daarom ok in et belang wezen van Friesland. De FNP is gien filiaal van Haagse partijen en zodoende dé partij om veur Friesland op te kommen.

Dat doet de FNP in gemienteraoden, waeterschopsbestuur, Perveensiaole Staoten, de Eerste Kaemer via de Onafhankelijke Senaotsfractie (OSF) en via de eigen partij Europese Vrije Alliaansie (EFA) in et Europese parlement.

Friesland is gien eilaand. Daorum staot de FNP eupen veur saemenwarking binnen Nederland en Europa. De FNP is vanuut disse eupen opstelling bereid om verantwoordelikhied te dregen en mit aanderen te perberen een poletiek pergramme te vertaelen in bestuurlike daoden. De oflopen vier jaor het de FNP bestuurlike verantwoordelikhied dreugen in de perveensie. In hieltied meer gemientes nemt de FNP diel an et kollege en krigt hieltied meer raodsleden. De FNP het diepe wottels in de Friese Gemienschop. Jow kunnen daarom op de FNP an!

Oonze inzet veur de kommende vier jaor

De tiden van automatische gruui van ekonomie, bevolking en centeraasie liggen achter oons. Daorbi'j komt dat de poletiek in De Haag hieltied onbestendiger wodt, de Raandstad hieltied meer centraol komt en de meenselike maot van et plattelaand naor de achtergrond raekt. De bezunigings, de poletieke instabiliteit en de angst veur Europa leiden tot centraolisaasie, opschaoling en hieltied meer ofstaand tussen burger en bestuur. Wi'j willen de meenselike maot weeromme brengen; wi'j willen zeggenschap over elementaire zaeken as zorg; onderwies en kultuur weeromme geven an oonze inwoners. Wi'j willen et mit kracht weeromme brengen van de privatisering van organisaosies die as eertieds 'publiek', dat wil zeggen in hanen van de overhied weren. Zoks betekent ok dat niet allieend de invloed van managers, mar ok heur salariëring an banen legd wodt, niet allieend in De Haag, mar ok in Friesland. Wi'j willen oonze inwoners weer centraol stellen en niet enkeld mar as konsument of as nommer benaoderen. Dat gelt destemeer veur Friesland, waor as wi'j een zelsstaandige en warkbaore perveensiaole overhied hebben. Friesland, oonze perveensie, kan de brogge slaon tussen burger en bestuur. Mit een logische verholing naor de gemientes toe en meer eigen bevoegdhied en zeggenschap as an now toe. Friesland moet meer as enkeld mar een zelsstaandige perveensie blieden. De perveensie is niet zomar een bestuurlike middenlaoge. De perveensie moet in de volle brette verantwoord staon veur de belangen van heur inwoners. Die perveensie moet de meenselike maot van et bestuur gestalte geven. Een referendum over de zeggenschap over de toegankelijkhied en de spreiding van ziekenhuzen, woningkorporaosies en bovengemientelike zorginstellings in 2017 is daorveur een eerste anzet.

Frieslaand het as perveensie een strepien veur. De kernkwaliteit van Frieslaand, et laandschop en de ruimte, die moet beholen en verstart wodden. Dat is oons grune goold, die wi'j huden moeten mar ok van profeteren meugen. Gien ni'je wiendmeulen d'r bi'j op et laand, de bestaonde oprumen en andringen op een meer duurzeme energie-opwekking waor meenske en milieu beter van wodden.

Daornaost hewwe vanzels onze eigen teal en kultuur. In 2018 is Liwwadden Kulturele Heufdstad van Europa. Et verhael van Frieslaand zal in volle glorie verteld wodden moeten. Et staorigan utkniepen van oonze eigen omroep moet opholen.

Frieslaand is een perveensie mit poteensie. Mit oons starke midden- en kleinbedrief, de rekreaosie-sektor, een beparkt gruuiende laandbouwsektor en de Friese kennisinstellings kunnen wi'j in ekonomisch opzicht de kommende vier jaor veerder gruuien in warkgelegenhied. De perveensie moet alles bi'jzetten, ok now de ekonomie krek weer wat beter begint te lopen.

Over de indieling van dit pergramme

Et volgende heufdstok gefte een raemwark an veur een aandere verdieling van de zeggenschap tussen et Riek, Frieslaand en de gemientes. De aandere heufdstokken geven per onderwarp an hoe as de FNP naor de onderwarpen kiekt, en geven een konkrete utwarking.

Dit verkiezingspergramme is bedoeld veur de verkiezings van Perveensiaole Staoten in 2015. Daorum ligt de naodrok op wat de perveensie volgens oons doen moet de kommende vier jaor. Mar ok zullen wi'j hier en daor wat vermellen over de saemenwarking mit de aandere overheden.

2. Friesland bestuurt

Et leidsel zels in de hanen!

Friesland het binnen Nederland een biezondere pesisie. Mit meer as 2000 jaor geschiedenis en een sterke identiteit: een eigen tael, kultuur en laandschop. Mit minder as een eigen bestuurlik huus kan et daaromme niet uutaende.

Mar de trend in Nederland is krek de aandere kaant uut. Groter, anoniemer en ofstaandeliker. De schaolvergrotung in et eupenbeer bestuur, mar ok bi'j de rechtsproake, et onderwies, braandweer en de pelisie, zorgen d'r veur dat et overhiedsgezag niet meer past bi'j de gemienschop, mar d'r krek van vervremdt. Ok benaodielt dit de warkgeleghied en de ekonomische veerkracht van Friesland. De FNP wil disse schaolvergrotung omkeren en de invloed van de gewone meensken vergroten hoe d'r mit vitaole overhiedsdiensten ommegeon wodden moet.

De perveensie Friesland moet daarom mit een dudelike demokraotische legitimaosie, op termien meer eigen gezag en verantwoordlikhied kriegen. Wi'j willen et eigen bestuurlike huus van Friesland deur en deur verbouwen: verstevigen, verbrieden en verbeteren. Dat kan in verscheidene vormen. Et gaot d'r om dat die verbouwing gien doel op himzels is, mar bedoeld om de inwoners van Friesland zovule as meugelik zels stuur te geven op heur eigen toekomst. De kommende vier jaor willen wi'j daorhenne een eerste stap zetten. Dat moet een onomkeerber perces van decentraolisaosie opsmieten waardeur oons eigen Friese bestuur meer zichtber wodt en meer te zeggen kriegt. Dat perces moet stap veur stap en op basis van diskussie en heldere besluitmomenten neumen wodden.

De demokraotische gelegitimeerde zeggenschap over peblieke veurzienings liekas ziekenhuzen, schoelen en woningbouwverienings moeten naor de gemienschop weeromme kommen. De beriekberhied en toegaankelikhied van gezondheidszorg, volkshuusvesting en onderwies, dat is een zaeke van oons allemaole. Zodat oons ziekenhuus, oonze schoele en oonze omroep ok echt weer van oons is en niet van de managers uut De Haag. Dat kan niet enkeld mar an De Haag overlaoten wodden. Daaromme wil de FNP dat de perveensie in de kommende bestuursperiode een briede diskussie opzet onder de Friezen. Die moet leiden tot een referendum toegelieke mit de gemienteraodsverkiezings in 2017 over de vraoge of en hoe Friesland en de Friezen meer stuur kriegen over ziekenhuzen, woningkorperaosies en zorginstellings. Et gaot hier dus om zeggenschap en regie op zorg en wonen op bovengemientelik nivo. De vraoge die volgens oons steld wodden moet in dat referendum is;

- Moet de Friese burger meer invloed kriegen op besluitvorming angaonde ziekenhuuszorg, bovengemientelike zorginstellings en de volkshuusvesting?

As de meerderhied van de Friese kiezers dan ja zegt, moet et Fries perveensiaal bestuur binnen een jaor mit De Haag onderhandelen over de vraoge hoe die grotere invloed gestalte kriegen moet.

Kerntaeken van de Perveensie

De FNP wil een perveensie die verantwoordelikhied en middels van et Riek overnemt en aandere zaken over laot an de gemientes.

De kerntaeken veur Friesland bin dan verkeer en vervoer, weater, de Friese tael en kultuur, netuurbeleid, plattelaansbeleid, eupenbeer vervoer, delfstofwinning, et hoger onderwijs en de regie angaonde ruimtelik en ekonomisch beleid. Wi'j vienen dat Friesland daarover mit et Riek in gesprek moet om te bekieken hoe as Friesland die taeken overnemen kan. Zo meugelik zal, in naovolging van de instik mit zorg en volkshuusvesting, hierover de miening van de inwoners van Friesland benuumd wodden moeten.

Wi'j vienen dat d'r een betere taekverdieling tussen de Perveensie en de gemientes kommen moet. Utgangspunt daarbij bin de hier boven nuumde kerntaeken van de perveensie. Et sociaol beleid, dat de meensken rechtstreeks anbelangt, blift wat de FNP anbelangt daarom bij uutstek et domien van de gemiente.

Waeterschop Friesland moet wat beleid en bestuur anbelangt onder de perveensie kommen. Dat bevodert een integraole warkwizee en levert een financiesel veurdiel op. Zolange as et Waeterschop nog niet bij de perveensie onderbrocht is, moet et Waeterschop Friesland bestaon blieven en niet opschaolen in aandere, grotere verbanen.

Saemenwarking mit aandere overheden

Wi'j willen op meer terreinen mit meer overheden saemenwarken, binnen Nederland mar ok daarbuten. De FNP pleit veur een aktieve saemenwarking mit Noord- en OostFriesland. De FNP wil ok dat Friesland him aktief prissentert op plakken die poletiek of ekonomisch veur oons van belang binnen in De Haag, Brussel of veerder in et butenlaand. De FNP daenkt daarbij niet alliend kultureel. Et gaot d'r ok omme de struktuur van oonze ekonomie deur innovaasie, kennisuutwisseling en eksportbevoddering te verstarcken. D'r moet daarom een permanent en beter zichtber plak kommen veur de Friese lobby-aktiviteiten in De Haag en Brussel.

Noordelike saemenwarking is prima as dat een meerweerde betekent veur Friesland, mar een bestuurlike schaolvergrotung naor een Noordelik laanddiel wizen wi'j beslist of. Friesland is de grootste perveensie in Noordelik Nederland, mit de meerste inwoners en de sterkste ekonomie. Friesland het meer kaansen as perblemen. Deur sterk en mit zelsvertrouwen mit Groningen en Drenthe saemen te warken, kan d'r meer uut de Noordelike saemenwarking haeld wodden. De FNP is biezunder kritisch over et IPO. De belangen van Friesland sni'jen gauwachtig onder in die belange-organisaasie veur de Nederlandse perveensies. De FNP vient dat binnen et IPO de belangen van de plattelaansperveensies beter tot heur recht kommen moeten.

Een eigen plak in de Eerste Kaemer

De leden van Perveensiaole Staoten kiezen de leden van de Eerste Kaemer. De FNP warkt in de Eerste Kaemer konstruktief saemen mit aandere perveensiaole parti'jen in de Onafhaankelike Senaotsfraktie, de OSF. De FNP Staotefraksie zal daarom op de FNP kandidaat op de OSF-lieste

stemmen. De FNP is niet veur of tegen et now zittende kabinet , mar vient alles dat via de Eerste Kaemer komt de belangen van Friesland beter behattigd wodden moeten.

Aktief in Europa

De FNP het een eupen opstelling naor de wereld toe. Wi'j willen over de greenzen kieken van Friesland en Nederland. Daorum spant de FNP him aktief in veur Europa. De FNP vient dat Europa te belangriek is om an De Haag over te laoten. Via de eigen poletieke parti'j de Europese Vrije Alliaansie (EFA) in et Europese Parlement brengt de FNP in Brussel rechtstreeks zaeken in die veur Friesland en de EU van belang binnen. As wi'j Europa veerder gestalte geven willen, dan moeten de meensken daar een flinke stem in kriegen. Bi'jglieks deur de meugelikhied en stem op echte gemieschoppelike Europese partijen, en/of deur Friesland as ien kiesdistrikt veur et Europese Parlement an te wiezen. De FNP zal d'r in EFA-verbaand aktief tot bi'jdregen, dat Europa een huus van vrede blift en him veer hooft van ekonomische en militaire konfrontaasies over onzekere greenzen.

Aktiepunten:

- a. Behoold en versterking van de perveensie Friesland as bestuurlike ienhied.
- b. In 2017 een referendum over de vraoge of en hoe Friesland en de Friezen meer gezag en middels kriegen moeten as et gaot om de spreiding en beriekbaorhied van zorginstellings en volkshuusvesting.
- c. Een betere verdeling van gezag, taeken en finaancies tussen riek, perveensie en gemientes.
- d. Et Waeterschopsbestuur moet bi'j de perveensie onderbrocht wodden.
- e. Et gezag over Friese tael, kultuur en onderwies en de middels hielemaole naor de perveensie.
- f. De kontakten en verbanen mit de aandere Frieslanen starker anhaelen en benutten.
- g. Een aktief butenlaans beleid van Friesland gericht op kultuur, kennis en eksportbevoddering.
- h. Een zichtber eigen plak veur Friese lobby-aktiviteiten in De Haag en Brussel ('Friese ambassade')
- i. Inzet via de EFA veur een meer demokraotisch Europa: stemmen over de greenzen op Europese liesten en Friesland een kiesdistrikt in Europa.

3. Friesland rekent

Baos over de eigen financies

De FNP stao veur een hudend en verstaandig financiëel beleid. De FNP wil dat de Perveensie warkt mit slutende begrotings. Grote investerings daor as de perveensie an mitbetaelt, moeten antoonber veurdiel hebben veur meerdere generaosies. De FNP wil dat et Riek him hooft an de Wet financiële Verholings en et Europese Haandvest. Elke overhiedslaoge, elke perveensie het volgens die wet recht om zels autonoom over zien financies te besluten. Ienziedige grepen in de kas deur et Riek bi'jglieks in et Perveensiefoons of et Waddenfoons kunnen daorum niet. De FNP wil onderzuken laoten wat d'r allemaol an specifike doeluutkerings nog veerder versimpeld wodden kunnen. Et liest mit een overheveling naor et Perveensiefoons, zodat Friesland zels besluten kan waor as wi'j et geld an uitgeven. Wi'j willen gien uitvoeringsloket van et Riek wodden. De FNP wil dat geld dat hier verdiend wodt, hier ok veur een groter pat as now et geval is, deur oons zels weer investeed en uitgeven wodden kan.

De verholing mit de Raandstad

Haagse uutvienings liekas et verplichte schatkistbankieren bi'j et Riek en et toezicht op perveensiaole reserves en investerings moeten an kaant. De verdiel-kriteria van Perveensiefoons, gemientefoons en doeluutkerings moeten biezunder kritisch ofweugen wodden. De perveensie moet aktief zorgen dat zokke kriteria niet ten koste gaon van perveensies liekas die van oons. Regering en minesteries hebben wat dat anbelangt vaeke een grote fiksaosie op de Raandsteden heur grote tal inwoners. Te min wodt d'r om docht dat wi'j hier meer kilometers wegen, waeter en laandoppervlakte hebben die onderholen wodden moeten. Per kilometer gaot d'r minder overhiedsgeld naor et eupenbeer vervoer in Friesland as naor bi'jglieks Amsterdam (Noord-Zuid metroline) mar men moet hier veerder reizen om argens te kommen! Disse ongelieke verdeling tussen de Raandstad en de aandere helte van Nederland vraogt algedurig ekstra ommedaenken.

Liekwicht in inkomsten en utgaoven

De netto inkomsten van de perveensie moeten ok in de toekomst genoeg wezen om de ni'je kerntaeken uut te voeren. Decentraolisaosie moet niet uutdri'jen op een verkapte bezuniging uut De Haag. De fikse vermindering van inkomsten uut et Perveensiefoons en de decentraolisaosie van taeken naor de gemientes toe betekenen dat de kommende periode ok et ambtelik apparaot mit minder toe moet. Zoks kan ok deur minder regelgeving.

De FNP wil dat d'r een definitieve oplossing komt in de perveensiaole Begroting veur de financiële dekking van alle kleinere en grotere knieppunten in de perveensiaole infrastruktuur, en goed onderhoud van wat wi'j al hebben. Per stok lieken dat kleine bedraegen, mar alles opteld gaot et om een maansige lieste, veur een pat ok struktureel te dekken. An de inkomstenkaant wil de FNP dat de perveensie de lobby veur de gasbaoten mit vaosie deurzet. Mit sukses het de FNP de oflopen periode de grote meerderhied van de Staoten achter dit doel kregen. De opbrengsten van de delfstofwinning

verdwiene naor de Haagse schatkiste en Friesland ziet d'r te min van weeromme. De laeste 30 jaor het dat minder as 1% west. De gemienschap hier wodt wel mit de maatschoppelike kosten van de mienbouw opscheept: bojemdaeling, waeterhuusholing, verzilting van laandbouwgrond, schae an huzen en gao zomar deur. De FNP is veurstaander van et instellen van een perveensiaol delfstoffenfoons. Hierin moeten alle revenunen instromen die vrijkommen vanwegens de gas-en zooltwinning. Wi'j daenken an een foons krek as in Noorwegen waarvan de rente-opbrengsten bruukt wodden veur vertstarking van de ekonomie. Potverteren is de FNP een argernis. Friesland kan mit Groningen en Drenthe saemenwarking zuken angaonde disse meterie.

De perveensie is groot-andielhoolder van drinkwaeterbedrief Vitens. Die andielen willen wi'j graeg anholen, niet allieend vanwegens et financiële risseltaot mar veural omdat de drinkwaeterveurziening as publieke kerntaek volgens oons in publieke hanen heurt. Etzelde gelt veur Alliander, die et netwerk van de elektriciteit in Friesland beheert.

Belastings

Verhoging van belasting is veur de FNP een alderlaeste middel om de overheidsfinaancies gezond te holen. Mar een eigen belastingdomien, liekas de opcenten, is een hadde veurweerde veur de toekomst van Friesland as Perveensie. Veraanderingen in de financiële verholings van de Perveensie mit et Riek moeten d'r niet toe leiden dat de Friese burger et belieden moet. De bestaonde geldstromen moeten in et veurste plak anders orgeniseerd wodden. Dus gien ekstra belasting, netto geliekese lasten veur de meensken.

Topsalarissen

Ontspoorde topsalarissen bi'j woningstichting, grote schoelegemienochoppen en ziekenhuzen bin d'r mit oorzaeke van dat et vertrouwen in de overhied minder wodden is. De FNP wil daarom dat direkteuren, topbestuurders en mitwarkers van overheden en (semi) publieke organisaosies niet meer verdienen as een dippeteerde (de Friesland-norm).

Aktiepunten:

- a. De perveensie moet een eigen belastingdomien en eupen financiële huusholing beholen.
- b. Niet allieend de uitvoering van taeken van et Riek naor de gemientes en de perveensie decentraoliseren, mar ok et gezag over de finaancies die daar bi'j heuren. Liest deur overheveling naor et Perveensiefoons, zodat Friesland laeter zels over dat geld besluten kan.
- c. Een fiks groter pat van de opbrengsten van delfstofwinning moet Friesland zels over beschikken kunnen. De FNP staot d'r veur dat topbestuurders en mitwarkers van publieke organisaosies die heur warkgebied in Friesland hebben niet meer verdienen as een dippeteerde.

4. Friesland warkt

Perspektief veur de ekonomie

De perveensie investeert in zaeken die de ekonomische struktuur van Friesland effektief en veur lange tied antoonber starker maeken. Liekas de Friese Universiteits Campoons (UCF), de Dairy Campoons, et World Trade Center (WTC) en Wetsus daar as de eksport over de hiele wereld mit bevodderd wodt. Liwwadden hoolt as heufdstad van Friesland speciaole aandacht, niet allierend as ekonomische motor, mar ok mit de UCF, de waetercampus en de Friese kultuurinstellings die hier vestigd binnen. Et is belangriek dat de hogeschoelen en de aandere publieke instellings hier mit heur direkties en besturen blieden. De bestaonde klusters ('hot spots') van waertertechnologie, schips- en jachtbouw, metaal en agrarische wetenschap wil de FNP veerder stimuleren.

De perveensie moet geunstige veurweerden scheppen, stimuleren en anvieren mar niet zels rechtstreeks dielnemen in bedrieven. Dat moeten kommerciële investeerders zels doen. De FNP wil dat meer investerd wodt in de kiender en jeugd. Et is ok een perveensiaal belang dat jongeren hier een toekomst hebben en dat de perveensie heur inzet om jonge meensken kaansen en een toekomst te geven. Daarom pleit de FNP niet allierend veur et stimuleren van de kenniseconomie, mar de FNP wil ok mit klem dat de perveensie heur sterk maekt veur et stimuleren van de ambachtseconomie. Technisch vakmanschap is veur de Friese gemienschap en de ontwikkeling van oonze ekonomische basis van grote weerde; tal van jongeren moeten daar heur wark in vienen. Bedrievsleven (MKB) en onderwies zullen daarbi'j vule beter op mekeer ansluten moeten.

De FNP zet in op et bevodderen van warkgelegenheid op et plattelaand volgens aord, school en kerakter. Een goeie ICT infrastruktuur mit glasvezel as nutsveurziening kan dat mit meugelik maeken. Et gebiedsgerichte plattelaansbeleid dat de perveensie voert is wat de FNP anbelangt een veurbield van hoe et veerder moet.

De agrarische sektor staot de kommende tied veur een grote opgaove. An de iene kaant bin d'r tal van meugelikheden tot gruui. Friesland kan de witte motor van de Europese zuvel wodden. An de aandere kant zal an strenge veurweerden voldaan wodden moeten wat milieu en et laandschap anbelangt. Wi'j steunen de gruui van de agrarische sektor binnen disse raandveurweerden. Wi'j blieden daarbi'j andringen op verni'jing en verbrieding, zodat een goeie verfrissing van een gezonde bedrievsvoering mit aandacht veur milieu, diervrundelikhied en laandschap ontstaot. Zo kan bi'jglieks deur inzet op een gesleuten grondgebunnen kringloop mit mest en aandere stoffen binnen de eigen regio ok in de 'gangbaore' laandbouw grote slaegen maekt wodden veur et milieu. De FNP steunt de biologische laandbouw.

Mit de warkgelegenheid in de sektor Overhied het Friesland recht op een evenredig diel van de Rieksbaenen.

Kwaliteit veur Rekreaosie en Toerisme

Rekreaosie en Toerisme bin een belangriek sektor veur de Friese ekonomie mit alle jaoren een omzet van zowat € 1 miljard en 20.000 baenen. D'r is ok op dat terrein verlet van meer kwaliteit om

an de weensken van de toerist te voldoen. De perveensie stimuleert daarom kwaliteitsverbetering en faciliteiten veur de kleinschaolige verbliefsreksie (campers, boerecampings). De Stinaf-regeling veur steun an MKB-ondernemers is suksesvol en blift daarom bestaon as et an de FNP ligt. Meugelikheden veur seizoensverlenging, ni'je aktiviteiten en innovaasie in et toeristisch aanbod wodden ok stimuleerd. De verscheidenhied an gebieden in Frieslaand het een protte te bieden. Dus ok andacht veur bi'jglieks Gaasterlaand, de binnensteden, de eilanen en Zuud-Oost Frieslaand. Mar ok Wereldarfgoed Waddenzee, et Woudagemael en de beide Friese Nationaole Parken en Friese Nationaole Laandschoppen, Zuudwest Frieslaand en de Noordlike Friese Woolden.

Grootschaolige ontwikkeling van rekreaosieparken in et eupen laandschop wil de FNP niet. Wi'j moeten de kiepe mit de goolden eier van rust en ruimte niet zels slaachten.

De twiede fase van et Friese Merenperjekt wodt uutvoerd en vraagt now veural een stimulerende en riggeserende rol van de perveensie. D'r is gien geld meer om zels alles te betaalen. Et is now an de lokaole ondernemers en gemientes om renderende investerings te doen. Algemiene promotie, regiomarketing en steun (ok weer richt op kwaliteit) van Stichting Merk Frieslaand hoolt de steun van de perveensie. De perveensie gaot ok deur mit et uutbouwen van toerisme via de Marrekrite en et steunen van Tourist Info Frieslaand (van de gemienschoppelike VVV's).

De FNP is een groot veurstaander van et brieder maeken van de sluzen van de Ofsluutdiek, veur de waetersport mar ok veur de warkgelegenheid bi'j de jachtwarven. Wi'j willen dat de Perveensie de onderhandelings hierover in de maande mit de belanghebbende gemientes en perveensies krachtig deurzet.

Verkeer: kosten en baten

Grote n'ije perveensiaole infrastruktuur is niet neudig, enkeld as de al bestaonde infrastruktuur niet voldoet an laandelike normen op et gebied van veiligheid wodt disse anpast en verbeterd. De veurweerde van de FNP daorbi'j is dat de gebruikers en de omwonenden d'r ok echt op veuruut gaon.

Kosten van toekomstig beheer en onderhoud wegen daor zwaor in mit. Alle asfalt dat now anlegd wodt, moeten we in de toekomst ok onderholen. De ofweging mit ruimtebeslag en laandschop bi'j infrastruktuur is ok van groot belang veur de FNP.

Wi'j bin een veurstaander van een volweerdige maotschoppelike kosten-baten- analyse veurdat d'r besluten valen over grote en dure ingrepen. Een enkele keer is d'r een groot ekonomisch belang veur Frieslaand dat een perveensiaole bi'jdrege an rieksinfrastruktuur rechtveerdigt. De traverse Harlingen en de rotonde bi'j Joure kommen in dat raemwark de kommende jaoren in uutvoering; de warkhinder daorbi'j moet minimaliseerd wodden.

Et verhuizen van een peer bedrieven naor een gaedeliker plak kan een antrekkelik alternatief wezen veur et anleggen van kompleet ni'je dieken of wegen. De FNP wil andacht veur de veiligheid op de veerwegen in Frieslaand, veural in situaosies daor as beroeps- en rekreaosievaort mekeer treffen. De integraole beleidsvisie op et beheer en gebruik van beroeps- en rekreaosievoorwegen die d'r kommen zol, wodt de kommende periode an de Staoten veurlegd. Zo kunnen wi'j veurkommen dat d'r hieltied dure besluten neumen wodden op basis van incidenten of weensken veur individuele veerwegen in oonze perveensie zonder dat men et gehiel overkiekt.

Ni'je infraprojekten moeten niet ten koste gaan van de ontsluiting van de dörpen. De FNP blijft veur et aktief perveenciaol fietsbeleid. Toegelieke willen wi'j ok meer aandacht veur de kark- en kuiarpaeden. Veilighied en sociaole verbienings tussen dörpen, bi'jglieks veur schoelekiender, kriegen naost de kappaciteit van wegen daarom meer klem wat de FNP anbelangt. De FNP zal him had maeken blieven veur de verkeersveilighied deur een goeie (her) inrichting van wegen. Bi'jglieks mit vri'jliggende fietspaeden en parallelwegen. Ok de perblemaotiek van et grote laandbouwverkeer hooft in dit raemwark perveenciaole aandacht.

Eupenbeer Vervoer verbeteren

De FNP staot veur een eupenbeer vervoer (OV) dat goed toerust en deur et verlet sturd is. Veur iederiene die dat wil is dat uut elk plak weg toegankelijk en betaelber. De kommende periode zullen de Haagse bezunigings drok zetten op et beschikbere geld veur OV. De grote busstesjons bin mit deur toedoen van de FNP weeromme in overhiedshanen. Disse kunnen now beter netties en gaastvri'j holen wodden as 'visitekaorties' van de Perveensie veur de reizger. De FNP wil dat de dienstregeling niet veerder teroggelopt, bi'jglieks deur bus- en treinanbesteding te kombinieren.

De treinverbiening tussen Liwwadden en de rest van et laand moet flink verbeterd wodden. De NS bin d'r jommes veur hiel Nederland en niet enkeld mar veur et dichtbevolkte pat in et Westen. De Friese treininfrastruktuur mag niet minder vlogge of minder veilig wezen as die in aandere patten van Nederland. De Perveensie moet bi'j De Haag andringen blieven op een integraole anleg van et ERTMS- veilighiedsysteem over hiel Nederland, dus ok in Friesland.

De inzet veur oonze eigen perveensie moet zo wezen dat de leefberhied en sociaole taek van et eupenbeer vervoer op et plattelaand in de maande mit de gemientes bevodderd wodt. Bi'jglieks deur integraosie mit buurtbussen, Wmo- en leerlingenvervoer. Lopende proefperjekten liekas in Noordoost-Friesland wodden onderzocht. Meugelik kunnen wi'j zoe'n perjekt verbrieden. Ok de subsidieregeling 'butenuut-veuruut' willen wi'j onderzeken. D'r komt een regie-centraole veur et eupenbeer vervoer om vraoge en anbod goed op mekeer ansluten te laoten.

Friesland moet beter ansluten op de Europese vervoersstromen, mit buslijnen, spoorlijnen en deur de locht. Vliegvelde Eelde is ok veur Friesland van groot belang. De beriekberhied van Liwwadden as spoorkneuppunt van Friesland wodt wat de FNP anbelangt veerder uitgeboud. Veerdere verdubbeling van et spoor naor Groningen heurt daor bi'j. De meugelikhied van elektrifikaosie van die lijn willen wi'j onderzeken. En dan over et verbeterde spoor een deurgaonde trein via Groningen en Oldenburg naor Bremen en Hamburg rieden laoten.

Een goeie beriekberhied van oonze waddeneilanen veur bewoner en toerist mag niet (meer) in gevaor kommen. De perveensie Friesland moet daarom de konsessiebevoegdhied veur de waddenveerdiensten van et Riek overnemen. De veurweerde die de FNP stelt is wel dat d'r voldoende geld mit komt.

Aktiepunten:

- a. Steun en aandacht van de Perveensie veur UCF, WTC, Wetsus en aandere instellings in Friesland die de struktuur van oonze ekonomie deur onderwies en eksportbevoddering verstevigen.
- b. Bliwend aandacht veur Liwwadden as heufdstad van Friesland en ekonomische motor.
- c. Steun veur breedbaandinternet veur et plattelaand en de gebiedsgerichte plattelaandsontwikkeling.
- d. Bi'j perveensiaole subsidies veural perjekten 'van onderen op' bevodderen.
- e. Steun onder veurweerden veur de zelvsektor as ni'je baenemotor veur Friesland.
- f. Et naor Friesland haelen van research om uut laandbouwperdukten vervangers van nitraoten en fosfaoten te winnen.
- g. Braandpunt op kwaliteit bi'j de veerdere ontwikkeling van Rekreaosie en Toerisme.
- h. Integraosie van R&T mit aandere aktiviteiten op et plattelaand; gien grootschaolige perjekten in de eupen ruimte.
- i. Aandacht in de marketing veur 'et aandere Friesland' naost de waetersport.
- j. Benut de kaansen van KH2018 veur een bliwend effekt op R&T.
- k. Een volweerdige maatschoppelike kosten-baten analyse bi'j grote infraperjekten.
- l. De Spoorverbienings van en naor Friesland veerder optimaoliseren, veiliger en vlugger.
- m. Veerweg deur de Âlde Feanen niet opwarderen veur grote schepen Klasse Va.
- n. Bedrievsverhuzing naor aandere natte bedrieveterreinen onderzeken as alternatief veur een dure ni'je veerweg naor Drachten.
- o. In integrale visie-ontwikkeling angaonde de toekomst van de Ofsluutdiek en as Perveensie mit investeren in een ingriepende renovaosie en verruming van de schutsluzen in de Ofsluutdiek.
- p. Aandacht veur de verbienings tussen de dörpen an de perveensiaole diek Liwwadden-Bolsward.
- q. Deurstroming en veilighied op N358 verbeteren.
- r. Et bespaeren van tientallen miljoenen euro 's deur et bundelen van wegenonderhoold in langlopende kontrakten.
- s. Over vuuf jaor ien anbesteding veur de hiele perveensie, veur trein en bus.
- t. De veerdiensten naor de Waddeneilanen in een perveensiaole konsessie onderbrengen.

5. Friesland leeft

Inzet veur de gemienschop

De FNP is een echte gemienschopsparti'j. De gemienschop, de meensken, daor gaot et de FNP om, omdat de gemienschop de meugelikheden in heur streven veur verbiening, verni'jing en de stille kracht is achter alle ontwikkelings, zoas de meensken dat zels doen willen. Die kracht komt veural tot utering in et omgaon mit mekeer en in de wieze, waarop de meensken veur mekeer opkommen en mekeer versterken.

De FNP wil dat de perveensie him in et eerste plak inzet veur et versterken van de dwasverbienings van de Friese gemienschop. Gemienschop is meer as enkeld een optelsom van individunen. De tael en kultuur bin et cement van de gemienschop. Dat zien wi'j weeromme in et onderwies, de zorg en et verienings- en muziekleven, de sport en de media. Daorum wil de FNP niet dat de bezunigings op de perveensie en in aandere sektoren d'r toe leiden dat de leefbaorhied op 'e dörpen en in de wieken daorop achteruut gaot. De FNP daenkt dat perveensie andacht hebben moet veur voldoende beriekberhied en beschikberhied van zorg- en onderwiesinstellings. D'r moet een goeie spreiding over de verscheidene regio's in friesland wezen. De perveensie moet d'r naor streven om de saemenwarkings- en streekagenda's disse hoedaonigheden een dudelik plak te geven.

De FNP gaot uut van een eupen maotschoppi'j die gaastvrij en respektvol mit aandere kulturen en levenswiezen omme gaot. Ni'je Friezen, meensken die hier wonen kommen, moeten ok mitdoen kunnen an de kultuur hier. Toegelieke moet d'r ok ruimte wezen veur iederiene om heur zels te wezen.

Kulturele Heufdstad 2018

Now Liwwadden keuzen is tot Kulturele Heufdstad van Europa in 2018 (KH2018) liggen d'r prachtige kaansen veur oonze Friese gemienschop. Et Verhael van Friesland zal now deur de Friese gemienschop in zien hiele glaans en glorie verteld wodden. Verbienings kunnen legd wodden mit aandere gebieden in Nederland, mar ok mit aandere regio 's in Europa. Zo ok mit de aandere Frieslanen. De KH2018 zal ekonomisch een protte veur Liwwadden en hiel Friesland opsmieten, mar ok op kultureel gebied zal et een verrieking wezen van, veur en deur de gemienschop. Et is de kaans om now weensken te verzulveren, die blievend een uutwarking hebben in de toekomst.

De FNP vient dat d'r in de perjekten van KH2018 ok een dudelik plak wezen moet veur meertaelighied, zodat et Fries een ekstra anzet krigt. De FNP daenkt daorbi'j onder aanderen an et perjekt "Laand van Tael", een multimediaol centrum veur tael, geschiedenis en kultuur. Mit deur dit centrum kan Friesland him zien laoten as et centrum van Europese meertaelighied.

De Perveensie ziet KH2018 dudelik as een stimulaans veur tael, keunst en kultuur in Friesland. Van dat angaonde wil de FNP graeg de naodrok leggen op de aktiverende meugelikheden van KH2018 veur de eigen bevolking. Veur de verschillende perjekten in et raemwark van KH2018 moet daorum zocht wodden naor zovule meugelik bemuuienis van keunst en keunstenaoers uut Friesland.

Et Fries en de streektaelen

De perveensie Frieslaand het deur de ni'je Taelwet en de decentraolisaosie meer zeggenschap kregen over et Fries. De ruimte in de praktiek veur de meensken om et Fries, of ien van heur streektaelen te bruken is liekewel de laeste jaoren hadde minder wodden. Et Fries komt hieltied meer onder drok te staon. Et is daarom neudig om mit een integraol plan veur et Fries te kommen, een "Deltaplan Fries". De meugelikheden die Frieslaand kregen het, zullen rap konkreet maekt wodden moeten. De perveensie moet hierbi'j de regie nemen en opdracht geven om zoe'n plan mit vaosie te ontwikkelen. D'r liggen in de praktiek een protte bouwstiennen klaor, mar et bin nog te vule losse onderdielen.

Et is van et grootste belang dat in et Deltaplan veur et Fries idenen en maotregels neerlegd wodden die lieden zullen tot een situaosie waarin et Fries zowel as spraoke en as schriftelik meer en beter bruukt wodt deur de Friese bevolking zels. Ien en aander raekt ok an et imago van de tael. De FNP wil daarom naor et in et leven roepen c.q. inschaekelen van een appat taelbevodderings-en taelpropagandaburo, mit een eigen leiding en budget, as koördinaosecentrum veur et Deltaplan.

De ontwikkeling van et tael - en kultuurbeleid en et Fries eigene is ien van de belangriekste kerntaeken van Frieslaand. De FNP wil dan ok, dat d'r investeed wodt in de Friese Akademie en de Univeersity Campus Frieslaand te Liwwadden (UCF), daar as meertaelighied ok ien van de speerpunten is. De UCF is een impuls veur de toekomst van oonze jongerein en kan een opstap wezen naor meer hoogweerdige baenen in oonze perveensie.

Ok wil de FNP dat et ni'je Taelorgaan 'Dingtiid' een echt Centrum veur de Friese Tael en Kultuur wodt, om een doelmaotige uitvoering van taelbeleid en taelberaoming meugelik te maeken. Et komt now an op et goed invoeren van de ni'je Taelwet. Dit moet op kotte termien deur de perveensie in saemenwarking mit Riek, gemientes en aandere organisoasies daon wodden.

Riek en perveensie moeten zorgen dat de Friese tael en kultuur zovule meugelik in alle maotschoppelike domienien ommelijnd en bevodderd wodden. De FNP zet him d'r veur in dat ofspraakken, daar as Nederland deur et Europees Haandvest veur Regionaole en Taelminderheden veur tekend het, ok naokommen wodden. De Friese literatuur, ok in verni'jende vormen en mit vertaelings krigt ok steun.

De FNP wil dat de Perveensie uut heur verantwoordelikhied veur de hiele gemienschap van Frieslaand ok een meer aktief stimulerend en faciliterend beleid voert veur de stads- en streektaelen. Liekas et Bildts en et Stellingwarfs. Dat gelt ok veur de Friese gemientes daar as die taelen bruukt wodden. De meugelikheden wodden bekeken om perjekten in dit raemwark anhaoken te laoten bi'j Kulturele Heufdstad 2018.

Onderwies: kwaliteit en meertaelighied

De kwaliteit van et onderwies is veur de FNP hiel arg wezenlik. Liekas dat goed onderwies veur alleman beschikber en beriekber is. D'r heurt veur oons bi'j dat alle kiender in Frieslaand de kaans kriegen om heur meertaelig te ontwikkelen. De meertaelige ontwikkeling, die as bi'j de twie- en Friestaelige peuterspeulplakken al uutaende zet is, moet niet opholen bi'j de basisschoele, mar gaot

deur mit een deurgaonde lijn van etmeertaelig onderwijs van peuterspeulplak tot an Universiteit (UCF). Ok in et speciaal onderwijs moet d'r ruimte kommen veur et aktief bruken van et Fries.

Al meer as 150 plakken bin mit steun van de perveensie een gecertificeerd Fries-of twietaelig peuterspeulplak of kiender-opvangplak wodden. De FNP is van miening, dat de perveensie de latte omhogens brengen moet. Wi'j willen berieken dat in 2018 70% van et peuterwark meertaelig is.

Et tal drietaelige basisschoelen, daar as de drie taelen – Nederlands, Fries en Engels –bewust een kwalitatief goed plak kriegen, wil de FNP mit vaosie veerder utbouwen. Et bliekt dat drietaelige schoelen mit tot de besten beheuren. Dat moet op termien de gangbere norm van onderwijs in Friesland wodden, omdat et de meerste toekomstweerde het veur de kiender, vienen wi'j. Ok de twietaelige schoelen, die et Fries as vak en voertael invoerd hebben en een taelbeleidsplan maekt hebben, dat de kwaliteit van meertaelighied veurop zet, willen wi'j steunen.

De perveensie moet inzetten op kwalitatief goed onderwijs. Dat betekent dat docenten die as de zwaore taek hebben om op een kleine schoele te warken, betere begeleiding en meer meensken veur de klasse kriegen moeten.

Kerdoelen veur et Fries zullen opni'j vaastesteld wodden. Wi'j willen daarbi'j niet dat de beparkings utgangspunt binnen, mar de meugelikheden. De FNP pleit veur kerndoelen, geliekweerdig an de kerndoelen Nederlands en ofstemd op de deurgaonde meertaelige leerlijn. Now as de perveensie Friesland zels et gezag en de middels veur et Fries in et onderwijs het, moet et beleid echt bienen onder et gat kriegen. Wi'j hebben berikt dat d'r een ni'j weerdebepaoligssysteme ligt mit toetsen, zodat de onderwijsinspektie de kommende tied de kwaliteit van et onderwijs in et Fries krek zo volgen kan as veur et Nederlands.

De opleiding veur de docenten in et basisonderwijs moet daar ok op ofstemd wodden. Daarveur is de drietaelige stroom op de Pabû een veurnaem onderdiel. In et veurtgezet onderwijs komt de meertaelighied staorigan ok meer in et lespergramme. Prachtig materiaal is sund kot veur hanen. De perveensie moet doelen stellen om et tal meertaelige schoelen veur et veurtgezet onderwijs uut te breiden. Kiender die as een meertaelige ontwikkeling op de basisschoele mitkregen hebben, kunnen dan die leerlijn deurzetten. Ok in et middelbaar- en hoger beroepsonderwijs bin nog een aantal akties te doen. De FNP pleit daarom veur een Deltaplan veur een leerlijn meertaelighied in et onderwijs mit heldere doelen en voldoende middels en materiaal.

De FNP ziet graeg dat Liwwadden him nog meer tot een broezende studentestad mit internationaole uutstraaling ontwikkelt. Hier liggen ni'je kaansen, now as Liwwadden ok keuzen is tot Kulturele Heufdstad van Europa.

Goed hoger onderwijs in Friesland is van et aldergrootste belang. Zo speulen de NHL en Stenden hogeschoele mit aandere kennisinstellings as Wetsus, de Friese Akademie, de Waddenakademie en Tresoar een veurnaeme rol veur de studenten. De FNP streeft, now as de UCF uutaende zet is, veerder naor de ontwikkeling tot een eigen universiteit veur Friesland.

Sport: Thialf en Friese sporten

Sport en bewegen bin de laeste jaoren hieltied veurnaemer wodden veur de gemienschap . Daorbi'j ligt de naodrok niet alliend meer op de ontspanning. Sportverenings speulen in de gemienschap een bienende rol, mar bevodderen ok dat de meensken gezonder leven. De brettesport veur alle Friezen wodt deur de perveensie aktief steunt as et an de FNP ligt. Deur oonze topsporters is Friesland aorig op 'e kaart zet . Topsport is een positief visitekaartien veur Friesland. Thialf moet mit vaosie renoveerd wodden en de scheuvelloperstempel van de wereld wodden: de beste en de meest duurzeme. Friese sporten liekas fierljeppen, keatsen, skûtsjesilen en Fries dammen maeken onderdiel uut van et Friese eigen en moeten deur de perveensie steund wodden, zodat ze heur veerder ontwikkelen kunnen. De FNP wil d'r veur zorgen dat de Friese sporten een plak kriegen binnen de perjekten van de Kulturele Heufdstad. Veural op et gebied van et keatsen liggen hier verbienings mit aandere patten in Europa en de wereld.

Media: Omroep Friesland en een Fries mediacentrum

De Friese media bin van groot belang as et gaot om et stimuleren van et Fries en de beide streektaelen, mar ok vanwegens de kontrole deur de passe van de overhied en et informeren van de burgers. Naost de dagblaeden bin radio, tillevisie en internet van grote weerde.

Omroep Friesland moet een zelsstaandige publieke stuurder mit een alziedige en volledige programmering in et Fries blieden. De FNP striedt veur voldoende strukturele financiering om dat meugelik te maeken. Et Riek en de Perveensie moeten zorgen dat Omroep Friesland 'oonze eigen omroep' blift.

De FNP wil steun geven an een Fries mediacentrum, daor as de schrievende passe en de Omroep op verni'jende wieze mit mekeer saemenwarken. Internet en moderne sociaole media betekenen veur de meertaelghied in Friesland een ekstra anzet.

In et taelbeleid van de perveensie staot dat de perveensie zels een veurnaeme veurbieldfunctie het bi'j et aktief bruken van et Fries. Wi'j blieden d'r op andringen dat dit meer en beter markber toepast wodt. Liekas bi'j de haandelingsbekwaomhied 'Fries' van et eigen passeniël van de perveensie.

Aktiepunten:

- a. Een Deltaplan Fries veur integraol taelbeleid in meer domienen van de gemienschap as now.
- b. Een perveenciaol spreidingsplan veur voldoende kwalitatief basisonderwies (berikber en beschikber).
- c. De deurgaonde learlijn meertaelghied van peuter tot en mit et wetenschappelik onderwies veerder ontwikkelen en daorveur middels beschikber stellen bovenop de rieksmiddels.
- d. Et tal Fries- en twietaelige peuterspeulplakken vergroten naor 70 % in 2018.

- e. Verdubbeling van et tal drietaelige schoelen. Ekstra steun veur twietaelige schoelen mit een taelbeleidsplan.
- f. Toezicht op de kwaliteit van et Fries as vak en voertael deur de inspektie.
- g. Een anjaeger om over de meerweerde van de meertaelighied in et onderwies veur te lichten en schoelen te steunen bi'j et starten van de bewarktugingstrajekten.
- h. De ni'je taelwet invoeren in saemenwarking mit gemientes, organisaosies en bedrieven.
- i. D'r moet appat beleid kommen veur een volweerdig Friestalig media-anbod.
- j. Omroep Friesland steunen as publieke stuurder mit een volledige programmering in et Fries.
- k. Een uitgekristalliseerd en geaktualiseerd ontheffingsbeleid bi'j de Perveensie veur et Fries in et onderwies; de Perveensie regelt ok et invoeren van een genormeerd toetsysteem veur et Fries.
- l. Steun veur de pabû-opleiding mit een drietaelige stroom; d'r kan aansen gien les meer geven wodden deur meensken zonder bevoegd Fries.
- m. Deurgaon mit de ontwikkeling van modern Fries materiaal veur peuters tot en mit et wettenschappelik onderwies.
- n. Steunen dat schoelbestuurders, schoeleiders en leerkrachten heur verantwoordelikhied nemen veur goed Fries onderwies.
- p. Deurgaon mit de Steun veur et behoold van de A-status van Thialf.
- q. Friese sporten blievend steunen, bi'jglieks de Friese Olympiade.
- s. De veurbieldfunktie van de Perveensie waor maeken om zels meer et Fries te bruken.
- t. Een meer aktief stimulerend en faciliterend beleid veur de stads- en streektaelen in Friesland, ok naor de gemientes toe en waor meugelik streektaelperjekten anhaoken laoten bi'j Kulturele Heufdstad 2018.

6. Friesland woont

De kwaliteit van de ruimte

Friesland is de mooiste perveensie van Nederland. En dat willen wij zo hollen! Et utgangspunt van de FNP in et ruimtelik beleid is dat ontwikkeling meugelik wezen moet as die past bij aord en schaal van de bestaonde omgeving. Daarom gien ni'je industrieterreinen as d'r gien konkreet verlet is en d'r op aandere plakken in dezelve regio nog ruimte is. Et opknappen van bestaonde bedrieveterreinen (revitaolisering) moet deurzet wodden en antrekkelik maekt wodden. Vanwegens de grote anslag op et laandschop is de FNP veur et opruimen van de allienstaonde wiendmeulen.

De FNP spant him krachtig in veur et behoold van bieldbepaolende woonhuzen, boerderi'jen, karken, laanschopselementen en aander onroerend argoed. Een ni'je bestemming die as past in de omgeving het daorbij oonze veurkeur. Duusternis bij nacht is een kernweerde veur de kwaliteit van oonze leefomgeving. In et beleid bijglike veur stallen, bedrijfsgebouwen, glastuunbouw, straatverlichting en reklame wil de FNP van lichthinder een zwaorder punt maeken.

Krimp in de regio

Krimp van de bevolking, vergriezing en et verhuizen van de jeugd naor de stad is in pattie regio's een gegeven. Et het gien zin daar krampachtig op te reageren bijglike mit gruuipannen en deur wonnings te bouwen daar as gien vraoge naor is. Wel is d'r verlet van wonings die een leven lang mit kunnen, of tiedelike wonings veur jongeren of oolderen die as zorg neudig hebben. Liekas van betaelbere huzen veur jongeren die as bewust kiezen om mit heur huusholing op de dörpen te gaon wonen. Daarom is et van belang dat et wonen en de krimp op regionaal nivo bekeken wodt, zegt de FNP. Leren van dudelike ondervienings uut aandere krimpregio's het de veurkeur boven et bedanken van ni'je eksperimentele maotregels. De perveensie mag gien beleid vaaststellen dat de krimp anjaegt.

Woningbeleid weeromme naor de maotschoppelike taek

Et perveenciaol beleid veur wonen moet nog meer as now regionaal regeld wodden. Dat kan niet zonder de inbreg van zaekkundige parti'jen as gemientes, woningbouwkorporaosies, makelders, investeerders en bouwbedrieven. De perveensie moet hierbij de bienende faktor wezen en de straotegische beslissings nemen. De FNP wil de woningstichtings weeromme hebben naor heur sociaole taek: et bouwen en beheren van sociaole wonings. Daortoe moeten de lokaole volksvertegenwoordigers weer een stem in de besturen kriegen. In et raemwark van stads- en dörpsverni'jing moeten korporaosies meugelikheden kriegen om koopwoningen en kleinschaolige aktiviteiten te realiseren.

Haagse maotregels angaonde woningbouwverienings, liekas de verhuurdersheffing en de zonuimde saneringssteun pakken veur Friesland slimme onveurdielig uut. De FNP wil dat disse maotregels van taofel gaon, zodat oonze woningbouwverienings meer financiële armslag kriegen en heur heufdtaek, et bouwen van voldoende goedkopere huurwoningen, weer mit vaosie deurzetten kunnen.

Lokaole veurzienings

De toeneumen (auto)mobiliteit van meensken betekent ok dat niet alle veurzienings meer overal hoeven te wezen. Ekonomisch kan dat ok niet meer. Ok hier het de schaolvergroting zien beslag kregen. De kwaliteit van die veurzienings wodt des te meer van groot belang. De meensken eisen ok meer as veurhenne. Woonkwaliteit en kwaliteit van de veurzienings liekas onderwies bepaolen zo de leefberhied van et plattelaand. Dörpshuzen en perjekten van de lokaole gemienschoppen speulen daar een vitaole rol in. De FNP wil dat Dörpswark en et Streekwark daarom blievend steund wodden deur de perveensie.

Streekagenda's

Et warken mit de vuuf regionaole streekagenda's is onmisber bi'j de anpak om de leefberhied te verbeteren. In 'e maande mit gemiente en inwoners wodden ambisies en doelen per streek bepaold zodat d'r maotwark leveren wodden kan. De streekagenda moet dé dreger wodden om de kommende jaoren Europese subsidies binnen te haelen.

Detailhaandel

De ekonomische krisis, digitaol winkelen en demograofische veraanderings hebben grote gevolgen veur de detailhaandel. Dat gaot ten koste van de verscheidenhied en kwaliteit van de winkelgebieden. De Friese binnensteden moeten daarom toe naor kompakte kernwinkelgebieden zodat ze aantrekkelik bliieven veur inwoners en toeristen. Et Riek moet daarveur fiskaole faciliteiten beschikbaar stellen, de perveensie moet disse ontwikkeling naor meer kompakte winkelgebieden aktief faciliteren. Gien ni'je grootschaolige detailhaandel-plaza's an de raand van de stad, zegt de FNP.

Aktiepunten:

- a. Gien ni'je wiendmeulen op laand, bestaonde wiendturbinen oprumen en streven naor een wiendmeulevri'j Frieslaand.
- b. Frieslaand as woonperveensie stark maeken deur de kwaliteit van et laandschop te huden.
- c. Opknappen bestaonde bedrieveterreinen (revitaoliseren) het prioriteit boven anleg van ni'jen; altied kieken naor et konkreet verlet en de nog beschikbere ruimte in dezelve regio (de zonuimde SER-ledder).
- d. Inzetten op kwaliteit, niet kwantiteit bi'j de woningbouw.
- e. Volkshuusvesting moet nog meer as now een zaeke van de streek zels wodden.

- f. Veur woningkorporaasies en dörpsontwikkelingsmaatschoppi'jen een grotere rolle bij stads- en dörpsverni'jing.
- g. Passende ni'je bestemmings van bioldbepaolende boerderi'jen en aandere gebouwen die as vri'j kommen.
- h. Ruimte in bestemmingsplannen veur tiedelik wonen op eigen hiem veur jongerein of (maantel)zorg.
- i. D'r moet een foons kommen tegen et ommekommen en verkrotten van dörpen en woonwieken. Et perveensiaole 'rotte koezen' perjekt moet ni'j leven inblaosd wodden.
- j. Van lichthinder een zwaorder punt maeken in et ruimtelik beleid.
- k. Gien megawinkels an de raand van de steden. Een ontwikkeling naor kompakte winkelcentra moet bevodderd wodden.

7. Friesland duurzem

Duurzem betekent veur de FNP dat et verlet van vandaege niet ten koste gaon moet van et verlet van de toekomstige generaosie en dat laandschop en bojem niet schenneseerd wodden moeten. Et is van et grootste belang veur disse en de kommende generaosies dat wi'j Friesland zo onofhaankelik as meugelik maeken van fossiele braandstoffen, invoerd of uut eigen bojem. Minder energie verbruken, meer energie zels lokaol opwekken.

Ruimte veur lokaole gemienschop , laandschop en leefomgeving

De FNP wil dat Friesland een eigen lange termienplan veur duurzeme energie daelezet dat recht doet an de lokaole situaosie en dregen wodt deur de gemienschop . Laandschop en leefomgeving wodden in dat beleid niet ondergeschikt maekt an kotte termiengewin. Bovenal moet et plan utgaon van et eigen energieverbruuk. Friesland kan d'r bi'j veurop lopen bi'j et benutten van eerdwaarmte, blue-energie, eb en vloed, verbeterde vormen van biogas, braanstofcellen en waarmtekrachtkoppeling mar ok doeltreffende maotregels veur et besperen van energie. In dit beleid is beslist gien gien plak veur schaliegas, Co₂- opslag of kernenergie. Friesland moet zels et gezag hebben over de uitvoering van dit plan. Laandelike regelgeving die as disse omslag tegenwartt moet anpakt wodden. Veurbieden binnen de bi'jna volledige vrijstelling op energiebelasting veur grootverbruikers en et keren van initiatieven deur zwaore eisen te stellen an eigen andiel in en saemenstelling van ankochte energie.

Energie: alternatieven veur wiendturbinen

Veur de FNP is dudelik dat de generaosie van now een anzet maeken moet om de uutstoot van Co₂ en aandere bruuiksgassen weeromme te brengen. Et Kyoto-akkoord is hierveur een goed middel en daar moeten wi'j niet veur weg lopen. Mit meer as 20m² dak per persoon, een protte wiend en een lange zoolt-zute waeter kustlijn is d'r een protte meugelik. Et Friese bestuur moet hier verstaandig en zelsbewust mit ommegeon en de keuzen middels inzetten veur de belangen van de Friezen en niet veur De Haag.

Et verminderen van de energiekonsumptie moet stimuleerd wodden mit passende maotregels. Friesland moet zien evenredig andiel nemen in de laandelike inspanning as et gaot om meer duurzeme energie. Volgens oons energieverbruuk zitten wi'j daar mit 530 MW al veur overhenne. Meer wiendmeulen willen wi'j niet, wel minder. Bestaonde wiendmeulen op et laand moeten opruimd wodden. De FNP wil dat de Perveensie hiertoe dielneemt in et park lesselmar. Mit de perveensiaole andielen komt d'r ruimte om dörpsmeulen participeren te laoten. De opbrengsten moeten bruukt wodden veur een foons om allienstaaonde meulen op te rumen. Friesland moet d'r op andringen dat disse Megawatts mit aandere energiebronnen opwekt wodt as wiendmeulen.

FNP wil aktief beleid veur et beter benutten van et dakoppervlak van stallen en loodsen veur zonnepanelen. Dat gelt ok veur de daken van bedrijfsgebouwen op industrieterreinen en veur

platte dakken op schoelen en sporthallen. De salderings-regelings moeten hier op anpast wodden zodat burgers disse dakken in plak van heur eigen dakken bruken kunnen. Zunnepaneel-parken bin veur de FNP bespreekber as de anbelangende gemienschop hier om vraogt en d'r gien geschikte dakken vunnen wodden kunnen.

Kringloop bi'j aandere grondstoffen

FNP ziet et Wieg tot Wieg ('Cradle to cradle')- principe as leidend veur de toekomst. Ofdaankte materiaolen niet as ofval behandelen mar bruken as grondstof veur wat ni'js. Dat begint veur de FNP bi'j et koopgedrag van konsumenten. In Frieslaand mar veural ok binnen Europa zal de vraoge naor duurzeme Friese perdukten alliend mar toenemen. Aktieve promotie van de kwaliteiten van Friese perdukten is hierbi'j et trefwoord. De perveensie Frieslaand lopt hierbi'j aktief veurop as et an oons ligt.

Ofpraoten regelgeving veur eerlike perduktie; staank-, geluuds- en lichtoverlast moeten handhaefd wodden en d'r weer, as de gemienschop d'r omme vraogt, anscharpt wodden. Et is noodzaekelik dat Frieslaand zien eigen milieudienst FUMO behoolt. De uutstoot van de ofvaloven REC in Harlingen willen wi'j kritisch volgen blieven.

Bewieslast van schae deur gas- en zooltwinning moet ommekeerd wodden in de Mienbouwwet, zodat de gewone burger die as schae het makkeliker zien recht haelen kan.

Gezond waeter en dreuge voeten

Op tal van plakken bi'j de Friese waddenkust langes voldoen de zeedieken niet meer an de veiligheidseseisen. Et liekt d'r op dat een dun bevolkt gebied, een kleiner ekonomisch belang en de hoge kosten hiermit te maeken hebben. Liekewel is d'r an Frieslaand toezegd dat niet iene d'r hier qua veiligheid op aachteruut gaon zol. De FNP vient dat et opknappen van de zeedieken niet langer uutsteld wodden mag. Dreuge voeten is een nationaal veiligheidsbelang, de aandere perveensies moeten daor solidair an mitbetaelen.

De zeedieken wodden wat de FNP anbelangt niet binnendieks verbried mar butendieks vanwegens et ruimtebeslag an de binnenkant. Daor as dat meugelik is wodt ok gebruik maekt van de kwelder as buffer om de golven te breken. De perveensie moet d'r in overleg mit et Riek naor streven om innovaotieve verbeteringsmethoden naor Frieslaand toe te haelen. Liekas et anleggen van ni'je kwelders in plak van alliend asfaltdieken ('bouwen mit de netuur').

Waeterbeheer kritisch onderzuken

Klimaatveraandering, meer revierwaeter en bojemdaeling bin reden om et waeterbeheer kritisch te bekieken. Een groot en duur gemael op Lauwersoog is eerst niet neudig, mar de FNP wil dat d'r al

naor (goedkopere) alternatieven veur de utwaetering keken wodt. Binnendieks bin hogere boezem-waeterkearings alliend niet voldoende. Om genoeg waeter vaaste te hollen moet d'r meer kappesiteit in de boezem en de polders zels bruukt wodden. In dreuge zoemers moet d'r genoeg zuut waeter veur de laand- en tuunbouw beskikbaar wezen. Ok moet de grondwaeterstand op peil blieden. Wij willen dat de perveensie d'r veur zorgt dat de ofspraaken uut et laandelik Deltapergramme over de veiligheid van de zeedieken naokommen wodden. De FNP striedt tegen onneudige peilverhoging van et lesselmeer.

In vorstperioedes zorgt de perveensie veur goeie ofspraaken mit et Waeterschop, dat maelen gien schae doen mag an een goeie en veilige iesvloer.

Gebruuk van minder jarre en wieke stront en bestriedingsmiddels; maatregels tegen minder uutspuling van mineraolen in waeter en bojem en krekkelielik de overgang naor biologische of gesleuten kringloopbedrieftsvoering in de laandbouw, kunnen ok de waeterkwaliteit verbeteren. Daor wil de FNP him veur inzetten.

De FNP staot veur integraole anpak van et waeterbeheer mit aandere belangen liekas netuur, kultuurhistorie, energie, ekonomie en rekreaosie. Om die reden kan d'r gien praot wezen om van de Friese Greidhoeke ien groot peilvak te maeken, oolde slinken recht te trekken en alle opvaorten of te dammen. Et perjekt Holwerd an Zee is in et raemwark van integraol beleid een prachtige kaans veur Noordoost-Frieslaand dat de FNP graeg realiseren wil. In kombinaosie van waeterbeheer, netuur, rekreaosie en kultuurhistorie. Krekkelielik zol d'r een integraol plan veur de Ofsluutdiek kommen moeten mit diezelve aspekten inklusief energie-opwekking.

Leeglaand en maatschoppelike kosten

Et is wel dudelik dat diepontwaetering en aandere intensivering van et gröslandbeheer, mit de oorzaeke binnen van de weerommegaank van de weidevoegelpopulaosie. Daorom moet, altemet as eerste, veural in et leeglaandgebied, et grondwaeter naor een hoger peil weerommebrocht wodden. Kiekend naor de verschillende grondlaegen in et leeglaandgebied eist dit maatwark. De konsekweensie is dan wel dat de veeholderi'je him anpast in die gebieden. Ekonomie, rekreaosie en netuur moeten zo beter in liekwicht kommen. Veur de maatschoppelike kosten van die 'grune en blauwe' diensten in et algemien belang kriegen de boeren dan ok een vergoeding.

De maatschoppelike kosten van et boerken in de Lege Midden bin haost niet meer op te brengen. De schae deur bojemdaeling en diepontwaetering is onomkeerber. In de diepste poolders moet daorom meer ruimte kommen veur waeter, natte netuur of waeteropvang. Een dynamisch peilbeheer mit minder intensief boerken an de ranen van de netuurgebieden ligt ok veur de haand. De FNP wil geld vrij maeken veur eksperiminten en schaeherstel. Daor as de perveensie moreel (mit) verantwoordelik is veur schae deur bojemdaeling en paolrot as gevolg van diepontwaetering moet d'r een beter warkend schaefoons kommen as die van vandaege.

Aktiepunten:

- a. Meer inzet op energiebesparing, liekas subsidie op woningisolaasie.
- b. 530,5 MW is en blift et perfooste maksimum veur Friesland.
- c. Zonnepanelen eerst op dakken, allind op de grond as dat et laandschop niet schent.
- d. Ontwikkeling van aandere vormen van duurzeme energieopwekking liekas Blue Energy en eerdwaarmte stimuleren.
- e. Pleiten veur et schrappen van verkeerd utwarkende belastingveurdielen en energiesubsidies die as ongeliekise behandeling van investeerders tegenover de gewone burger veroorzaeken.
- f. Toe naor een Europees beleid veur stroom en aandere energie dat over de greenzen gaot.
- g. Toepassing van et Wieg tot Wieg (Cradle-to-Cradle) -principe bi'j perdukten en konsumptie.
- h. De beloften an Friesland uut et Deltapergramme naokommen: niet iene zol d'r qua veilighied op achteruut gaon; de zeedieken moeten zo gauw as meugelik weer voldoen an de eisen.
- i. Omkering van de bewieslast veur schae deur gas- en zooltwinning in de Mienbouwwet.
- j. Bekieken of een innovaotieve waeterkering inpast wodden kan in de 'Holwerd an Zee' plannen.
- k. Kom mit een integraol plan veur de Ofsluutdiek mit energie-opwekking, rekreaasie, verbreding van de sluzen, netuur en veilighied in plak van allind de diek mar op te hogen.
- l. Meer tiedelike bergingskapaciteit veur zuut waeter realiseren.
- m. Gien gegriem mit CO2- opslag, schaliegaswinning of radio-aktief ofval in Friese grond.
- n. Alternatieve oplossings zuken veur gemael Lauwersoog. Een kombinaasie van uutwaeterings-alternatieven is meugelik.
- o. In leeglaandgebieden moet meer ruimte kkommen veur waeterberging en natte netuur.
- p. Ekstensiever boerken in ondergeschikte gebieden mit blauwe en grune diensten in ruil veur een redelike vergoeding.
- q. Een beter warkend schaefoons veur paolrot as et bestaonde.
- r. De FNP zal et plan van et Waeterschop ofwiezen om van de Greidhoeke ien groot peilvak te maeken.

8. Oons grune goold

Netuur en laandschop

Veur oons is de Friese netuur in zien hiele glaans en glorie de kernkwaliteit van Friesland en veur oonze gemienschop. Dat moeten wi'j beweren en daor moeten wi'j van genieten en profiteren. De perveensie is de riggeseur as et gaot om et laandelik gebied. Dat is een mooie en verantwoordelike taek daor as niet veerder op bezunigd wodden mag. Gauwaachtig wodt de netuur as een kostenpost bekeken mar dat is volgens oons niet zo. De netuur smiet krek een protte op. Daoromme, oonze netuur is oons grune goold daor as wi'j zorgvuldig mit omme gaon moeten.

De EHS en gebiedsontwikkeling

De kleinere Ekologische Hoofdstruktuur (EHS) zo as die mit et Riek ofpraot is moet in 2027 realiseerd wezen. Die moet dan wel goed beheerd wodden kunnen en blieden. Et behoold en versterken van de bioverscheidenhied is daorbi'j et uutgangspunt.

De FNP wil dat et beheer van de netuur waor as dat kan zovule as meugelik deur pattikulieren en boeren zels daon wodt. De FNP is een veurstaander om daorbi'j 'van onderen op' te warken via gebiedskollektieven of koöperaosies. In de ni'je rolle van de perveensie as heufdverantwoordelike veur de netuur is niet dudelik wat now nog de taek en funktie van Staatsbosbeheer is. Disse Rieksorganisaosie moet opheven wodden en overdreugen naor et Fryske Gea. Wat de realisaosie van 'grune' gebiedsontwikkeling bi'j de grote infraperjekten anbelangt, liekas de Centraole As en de N38; disse gebiedsontwikkeling moet in zien gehiel ofmaekt wodden. Toezeggings dit angaonde an de streek moeten naokommen wodden.

Agraorisch netuurbeheer

Et Agraorisch netuurbeheer is netuurbeheer dat past bi'j oonze gemienschop. Dat moet dan wel op een zodaonige wieze dat de boeren et ok doen willen. Dat betekent minder burokraosie, langere kontrakten en een betrouwbere overhied. Dat geft op kotte en langere termien dudelikhied. Initiatieven om netuurvrundelik boerken ok minder ofhaankelik te maeken van subsidies (en dus minder kwetsber veur bezunigings) deur een stok van die netuurdiensten weeromme betaeld te kriegen via eigen perdukten uut de markt steunen wi'j van hatte. As blieden doet dat de bestaonde biodiversiteitsdoelen niet behaald wodden kunnen, moet ekstra investeed wodden in Agraorisch netuur- en Laandschopsbeheer.

Friesland weidevoegellaand

Et weidevoegelbeleid is veur oons as FNP biesterbaorlik belangriek. Et vaaststelde beleid moet leiden tot et behoold en et versterken van de populaosies. As dat niet zo is, dan zullen wi'j hier ekstra steun an geven. Et burgerinitiatief "Keuning van et gröslaand", mar ok de BFVW speulen hier bi'j uutstek een rolle as et gaot om behoold van maatschoppelik dreegvlak veur oonze weidevoegels.

Ok gebiedskollektieven mit initiatieven 'van onderen op' liekas bi'j et Grittegebiet Idzegea dregen wi'j een waarm hatte toe. Bi'j et beheer van waeter en laandschop gaot de FNP uut van een weidevoegelvrundelike anpak.

Verantwoordelik veur de netuur

Schae deur beesten is een weerommekommend en toenemend perbleem. Boeren en de netuur hebben d'r last van. De jacht is een middel om d'r wat an te doen. Wi'j willen bekijken of de muskusrottevangens van et Waeterschop een bi'jdrege leveren kunnen an et beheer van et netuurlik liekwicht van et wild in Friesland. De bestrieding van streuperi'je moet meer prioriteit kriegen as et an de FNP ligt.

De anpak van de wintergaanzen an et nivo waarop de schae veur boeren én de belastingbetaeler akseptabel is moet in 't veurste plak deurzet wodden. De kommende jaoren moet bi'j de evaluaosie bliken of oonze jaegers in staot binnen om et tal wintergaanzen te beparken. Daornaost moeten grootschaolige rumingsakties van zoemergaanzen realiseerd wodden.

De schae deur dassen – een wettelik bescharmd beest - is een hieltied groter woddend perbleem, veural in et zuudoostelike pat van Friesland. Wi'j willen dat de perveensie een plan van anpak opstelt mit alle belanghebbenden om de schae van dassen te beparken.

Duurzeme viskeri'je

In de Friese viskeri'je hebben wi'j de beroesviskers op de Wadden- en de Noordzee, de lesselmeervisiers, de binnenviskers en de sportviskers. Veur alle viskeri'je- aktiviteiten gelt dat disse duurzem wezen moeten. Dat hooit in: de vispopulaosie in liekwicht hopen of weer toenemen laoten. De iesselmeervisierij zit op een dood spoor. Et Riek, dat de vergunnings verlient veur de iesselmeervisierij mar ok eigener is van de visrechten moet d'r volgens de FNP veur zorgen dat viskers uutkocht wodden kunnen. Zo kan mit vule minder viskers toewarkt wodden naor een duurzeme viskerij op et lesselmeer.

De sportviskers bin in rekreatief-toeristisch mar ok ekonomisch faktor van belang in Friesland en verdienen beleidsmaatige en praktische steun van de Perveensie. De bestaonde saemenwarking willen wi'j daortoe deurzetten.

De vismigrasiersierievier in de Ofsluutdiek wil de FNP realiseren om daormit et ekologiske liekwicht tussen lesselmeer en Waddenzee weeromme brocht wodden kan.

Aktiepunten:

- a. Stimulieren van et warken 'van onderen op' mit gebiedskollektieven en koöperaosies in et agrarische netuur- en laandschopsbeheer.
- b. Staatsbosbeheer naor et Fryske Gea ta.
- c. Weidevoegelvrundelik waeter- en laandschopsbeheer.
- d. Weerommebrenge van de gaanze-overlast.
- e. Bestrieding van de streuperi'je krigt meer prioriteit.
- f. Iesselmeerviskers uutkopen deur et Riek en op een duurzeme viskeri'je an.
- g. Bestaonde steun van de Perveensie an de sportviskers deurzetten.
- h. Toezeggingen van de Perveensie over gebiedsontwikkeling om de Centraole As en N381 henne naokommen.
- i. Et behoold van ekologisch en kultuurlaandschoppelik veurnaeme elementen liekas diekswallen en elzesingels een beter plak geven in et beleid veur Agraorisch netuur- en laandschopsbeheer.
- j. Steun veur streekeigen perdukten en gewassen om minder ofhaankelik te wodden van subsidies alliend bi'j et netuurvrundelik boerken.

